

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

Marhabo Allayarova

MA‘NAVIYATSHUNOSLIK

(Falsafa - 5120500)

O‘quv qo‘llanma

SAMARQAND-2021

UO‘K: 008(075)

KBK: 71. 0

M: A 51

M.Allayarova. Ma‘naviyatshunoslik. O‘quv qo‘llanma.

– Samarqand: SamDU nashri, 2021. – 288 bet.

Mazkur o‘quv qo‘llanmada ma‘naviyatning mazmun-mohiyati, kategoriyalari, rivojlanish qonuniyatlari, falsafiy asoslari, so‘nggi yillarda bu sohada erishilgan yutuqlar, uning masalalariga bo‘lgan turlicha yondashuvlar talqin qilinadi.

Ushbu o‘quv qo‘llanma oliy o‘quv yurtlarida 5220300 - faollik yo‘nalishlarida o‘qitiladigan “Manaviyatshunoslik” fani yuzasidan tayyorlandi. U Samarqand davlat universitetida tasdiqlangan namunaviy dastur hamda ishchi o‘quv dasturidagi mavzularning 1-qismini qamrab olgan bo‘lib, talabalarga ma‘ruza va seminar darslariga tayyorgarlik ko‘rishda hamda O‘zbekistonda ma‘naviy sohani rivojlanishini tushunish, ma‘naviy barkamol insonni tarbiyalash uchun amaliy yordam beradi.

Mazkur o‘quv qo‘llanma universitetning balakavr bosqichida ta‘lim olayotgan talabalar, magistrantlar, shuningdek, o‘rta maxsus ta‘lim o‘quvchilari hamda ma‘naviyat sohasi bilan qiziquvchi barcha kitobxonlarga mo‘ljallangan.

O‘quv qo‘llanma SamDU Kengashining 2021 yil 25 fevraldagi (8-sonli bayonnoma) yig‘ilishi qarori bilan chop etishga tavsiya etilgan.

Mas‘ul muharrir

Ruxsora Ruziyeva, O‘zMU falsafa fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

J.Ya.Yaxshilikov, SamDU falsafa va milliy g‘oya kafedrasi, f.f.d. proffessor,

O.G‘aybullayev, SamDChTI, f.f.d., professor.

ISBN 978-9943-5942-1-0

© Samarqand davlat universiteti, 2021

KIRISH

Mamlakatimiz o‘z mustaqilligini qo‘lga kiritgandan keyin tarixan qisqa vaqt ichida iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va ma‘naviy-ma‘rifiy sohalarda juda katta o‘zgarishlar yuzaga eldi, yutuqlar qo‘lga kiritildi. Bu mamlakatimizda barpo etilayotgan adolatli fuqarolik jamiyatini qurish konsepsiyasi bilan bog‘liqdir. Mustaqillikning boshlang‘ich yillarida totalitarizm davrida yo‘qotilgan ma‘naviy boyliklarimizni tiklash va xalqimizning milliy o‘zligini anglash boshlang‘ich vazifalardan biri edi. Bugungi kunda bu konsepsiyaning mantiqiy davomiyligida milliy taraqqiyotimiz Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev rahbarligida yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Jumladan, 2021 yil 26 mart kuni “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarorni imzoladi¹ va ushbu qaror “Milliy tiklanishdan –milliy yuksalish sari” g‘oysini keng targ‘ib etish orqali jamiyatda sog‘lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish; oila, ta‘lim tashkilotlari va mahallalarda ma‘naviy tarbiyaning uzviyligini ta‘minlashda alohida o‘rin tutadi.

Mamlakatimizda bugungi kunda qurilayotgan fuqarolik jamiyatining o‘ziga xos tomonlaridan biri – dunyo bo‘ylab kechayotgan globallashuv jarayonida paydo bo‘layotgan ma‘naviy tahdidlarni, global muammolarni hal etishda ajdodlarimiz qoldirgan ulkan ma‘naviy me‘rosga, xalqimizning o‘ziga xos urf-odatlarini, an‘analari, qadriyatlariga tayanish va ulardan keng foydalanishga asoslangandir. Davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyev mazkur masalani mamlakatimiz ma‘naviy-ma‘rifiy soha kun tartibidagi asosiy masala sifatida qayd etib: “Dunyo shiddat bilan o‘zgarib, barqarorlik va xalqlarning mustahkam rivojlanishiga rahna soladigan turli yangi tahdid va xavflar paydo bo‘layotgan bugungi kunda ma‘naviyat va ma‘rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish, kamolga yetishga intilishiga e‘tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir.”²-deb ta‘kidlaydi.

Ana shu ko‘rsatmaga muvofiq ma‘naviyatni rivojlantirish, mamlakatda amalga oshirilayotgan barcha ishlarda unga tayanish davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Bu borada bir qator maxsus qarorlar qabul

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, “Xalq so‘zi” gazetasi, 2021, 26 mart.

² Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизми қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – 27-бет.

qilindi. “Hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun o‘z dolzarbligi va ahamiyatini hech qachon yo‘qotmaydigan masala bo‘lib qolmoqda. Bugungi tez o‘zgarayotgan dunyo insoniyatga, yoshlarga yangi-yangi imkoniyatlar ochmoqda. Shu bilan birga, ularni ilgari ko‘rilmagan turli yovuz xavf-xatarlarga ham duchor qilmoqda. G‘arazli kuchlar sodda, g‘o‘r bolalarni o‘z ota-onasiga, o‘z yurtiga qarshi qayrab, ularning hayotiga, umriga zomin bo‘lmoqda. Bunday keskin va tahlikali sharoitda biz, ota-onalar, ustoz-murabbiylar, jamoatchilik, mahalla-ko‘y bu masalada hushyorlik va ogohlikni yanada oshirishimiz kerak. Bolalarimizni birovlarining qo‘liga berib qo‘ymasdan, ularni o‘zimiz tarbiyalashimiz lozim”¹ deya ta’kidlaydi davlatimiz rahbari va globallashuv vaziyatini hisobga olgan holda, ta’lim-tarbiya sohasida olib borilayotgan islohotlarni aslo kechiktirib bo‘masligiga alohida urg‘u beradi.

Millat, xalq qanchlik yuksak ma’naviyatli bo‘lsa, u shuncha qudratli va yengilmas bo‘ladi, chunki ma’naviyat insonni ruhan pok, qalban uygoq va ulg‘ayishga chorlaydigan, imon e’tiqodini but qilishib, botiniy kuch beradigan omildir, u inson qalbida ezgulik, vijdon, imon-e’tiqod, diyonat tuyg‘ulrini uyg‘otibgina qolmay, uning ongida vatanparvarlik, sadoqat, insonparvarlik, yaratuvchanlik tuyg‘ularini yuksak darajaga ko‘taradi, o‘zaro munosabatlarda samimiylik, birdamlik, mehr-oqibat, or-nomus, burch, mas’uliyat va boshqa bir qator ijobiy fazilatlarni mustahkam shakllantirib boraveradi.

Ma’naviyatshunoslik kursini o‘qitishning nazariy metodologik asosini Muhtaram Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov va Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning ma’naviyat va ma’rifat sohasiga oid asarlari, nutqlari tashkil etadi va bu masalaga mamlakatda avval boshdanoq katta ahamiyat berib kelinmoqda. Chunki mustaqilligimizning uch tayanchi – mustaqil milliy siyosat, iqtisodiy qudrat va xalq ma’naviyati bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning o‘zaro uyg‘un rivoji ta’min etilsagina, O‘zbekiston buyuk yurt sifatida jahon hamjamiyatidan o‘z munosib o‘rnini egallay oladi.

Mazkur kursni o‘qitishning maqsad va vazifalarini jamiyatimiz taraqqiyoti, olib borilayotgan yangi bosqichdagi islohotlardan kelib chiqqan holda bayon etishga qaratilmog‘i kerak. Shuningdek, mazkur kursning predmeti – jamiyat va inson ma’naviy kamoloti, jamiyatning

¹ Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – Б. 22-23.

inson ma'naviy yuksalishiga ta'siri va ayni vaqtda inson ma'naviy yuksakligining jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sirini o'rganish, ma'naviy barkamol insonning asosiy xislatlarini, Markaziy Osiyo xalqlarining jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan ma'naviy merosi va ilm-fan yutuqlaridagi ma'rifatini o'rganishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan unumli foydalangan holda tashkil etishi lozim bo'ladi. Mazkur matnlarning tayyorlashda mavzular fan dasturlariga muvofiq tayyorlandi va falsafa fanlari doktorlari, professor A.Erkayev va M.Imomnazarovlarning shu kursga oid materiallaridan foydalanildi.